
ДИСКУСИИ

ТЕЖЕСТ НА ДОКАЗВАНЕ ОТНОСНО НЕЗАКОННОСТТА НА ПРИДОБИТО ИМУЩЕСТВО

*Евгени Георгиев**

I. Въведение

1. Основен въпрос при прилагането на Закона за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (по-долу – действащ Закон за отнемане на имущество) по делата по този закон е чия е тежестта на доказване относно незаконността на придобитото имущество: на ищеца – Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (Комисията), или на ответника. Отговорът на този въпрос има голямо практическо значение, защото основно правило на доказателственото ни право е, че когато страната, чиято е тежестта на доказване за определен факт, не го докаже, съдът следва да приеме факта за неосъществен. Следователно в зависимост от това чия е тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество ще последват отрицателни доказателствени последици или за ищеца – Комисията, или за ответника.

2. Непосредствената цел на статията е *не* да обоснове, че тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество не може да бъде прехвърлена върху ответника, т.е. при наличието на определени условия ответникът да трябва да доказва, че е придобил имуществото законно. Непосредствената цел на статията е да обоснове, че съгласно действащия Закон за отнемане на имущество тази тежест на доказване е за Комисията. С оглед на това в статията ще бъдат разгледани последователно:

* Съдия в Софийския градски съд.

- нормите на действащия закон;
- историческото развитие на нормите за отнемане на незаконно имущество, свързани с тежестта на доказване на незаконността на имуществото;
- сравнителноправната уредба.

II. Изложение

1. Нормите на действащия закон

3. Няколко са нормите на действащия Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество, които са относими към разпределението на тежестта на доказване относно незаконността на имуществото. Това са:

– чл. 1, ал. 1, т. 2 – „[с] този закон се уреждат:... условията и редът за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество...“;

– чл. 5, ал. 1 – „[з]а имущество по чл. 1, т. 2 се смята имуществото, за придобиването на което не е установен законен източник“;

– чл. 107, ал. 1–2 – „(1) [К]омисията образува производство за отнемане на незаконно придобито имущество, когато може да се направи обосновано предположение, че дадено имущество е незаконно придобито. (2) Обосновано предположение е налице, когато след проверка се установи значително несъответствие в имуществото на проверяваното лице“;

– чл. 156, ал. 4, т. 5 – „[в] производството пред съда Комисията представя доказателства за... други обстоятелства, които имат значение за изясняване произхода на имуществото и начина на придобиването му“.

4. Основно правило при доказването в гражданския процес е, че тежестта на доказване се носи от този, който твърди положителен факт, изгоден за него (**Стамболиев, О.** Доказването в гражданския процес. С.: Сиела, 2010, с. 55; чл. 154, ал. 1 ГПК). В материалното ни гражданско право е установено, че за да се ангажира гражданската отговорност на правен субект, винаги е необходимо той да е имал противоправно поведение, т.е. да е нарушил това, което е разпоредено в правна норма (**Конов, Тр.** Основание на гражданската отговорност. 2. изд. С.: Регули, 2002, с. 56).

5. Обстоятелството, че едно имущество е незаконно придобито, не е отрицателен факт. Това е така, защото незаконно е това имущество, което не е придобито:

– от законен източник (чл. 5, ал. 1 във вр. с чл. 1, ал. 1, т. 2 от Закона за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество);

– чрез „законните източници за забогатяване“ (Решение на Конституционния съд № 13/13.10.2012 г. по к. д. № 6/2012 г.).

Следователно незаконно имущество е имуществото, придобитото от незаконна дейност.¹ Незаконната дейност е тази, която е извършена в нарушение на закона, т.е. чрез осъществено противоправно поведение.

6. Противоправното поведение обаче е положителен факт. Като такъв той подлежи на доказване от този, за когото е изгоден. При иск за отнемане на незаконно придобито имущество този положителен факт на противоправно поведение на ответника е изгоден за Комисията. Затова тя следва да го установи.

7. Нито една от нормите на действащия Закон за отнемане на имущество, описани по-горе и свързани с тежестта на доказване, не предвижда нещо различно. Единствено в нормата на чл. 107, ал. 1–2 законодателят е приел, че е налице обосновано предположение, че имуществото е незаконно придобито, когато след проверка се установи значително несъответствие в имуществото на проверяваното лице. Обоснованото предположение обаче е достатъчно за образуване на проверка от Комисията на проверяваното лице. Никъде в действащия Закон за отнемане на имущество не е предвидено, че доказването на обосновано предположение в съдебното производство (т.е. наличието на значително несъответствие в имуществото) прехвърля тежестта на доказване на ответника, който следва да установи законността на имуществото.

8. Ако законодателят е целял да уреди толкова съществено изключение от правилото, той щеше да го направи, като приеме *изрична норма* за това. Такава изрична норма законодателят не е

¹ Близко до това разбиране е и възприетото от ВКС в решение № 147–2019–IV по гр. д. № 1998/2018 г.: „[o]т текста на разпоредбите следва, че акцентът се поставя върху изискването за законност на доходите да не са придобити от незаконен източник или *от осъществяването на забранена от закона дейност*“.

приел. Ето защо волята му не е била да прехвърля на ответника тежестта на доказване относно законността на имуществото.

9. Също толкова съществено – в чл. 156, ал. 4, т. 5 от действащия Закон за отнемане на имущество е предвидено, че: „[в] производството пред съда Комисията *представя* доказателства за... други обстоятелства, които имат значение за *изясняване произхода на имуществото и начина на придобиването му*“. Законодателят е използвал израза *представя*, а не *може да представя*. От това следва, че Комисията е длъжна да представи доказателства за изясняване на произхода на имуществото и начина на придобиването му.

10. Ако ответникът носи тежестта на доказване, че е придобил имуществото законно, защо законодателят ще предвижда, че Комисията следва, т.е. е длъжна, да представя доказателства за изясняване на произхода на имуществото и начина му на придобиване. Комисията би била длъжна да представя доказателства за изясняване на произхода на имуществото и начина му на придобиване само ако тя носи тежестта на доказване, че ответникът незаконно е придобил имуществото. Следователно волята на законодателя е била Комисията да установява противоправното поведение на ответника относно придобиването на имуществото, предмет на делото, за което противоправно поведение тя следва да представи и доказателства.

11. Действително в две свои решения ВКС е приел, че „[в] тежест на ответника е да докаже кой доход е законен и какъв е неговият размер“ – Р. № 191–2022–IV по гр. д. № 4768/2019 г.² и № 147–2019–IV по гр. д. № 1998/2018 г.³ И в двете решения ВКС

² Касационното обжалване е било допуснато за отговор на въпроса „Следва ли да се отнемат парични средства, които не са били налични в банковите сметки на ответниците както към датата на подаването на иска, така и към датата на постановяване на съдебното решение, а същите са преминали през банковите сметки на лицето или през неговото имущество, но не са налични към датата на предявяване на иска?“.

³ Касационното обжалване е било допуснато за отговор на въпроса „Дали получените парични суми чрез системата за бързи разплащания от лица в чужбина представляват незаконен доход по смисъла на чл. 1, ал. 2 ЗОПДНПИ (отм.), или законен такъв по смисъла на § 1, т. 4 ДР ЗОПДНПИ (отм.), както и какво е значението на порочното основание за придобиване на дохода?“.

не е изложил конкретни мотиви за този свой извод. Касационното обжалване не е било допуснато за отговор на въпроса за тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество. Ето защо цитираните решения на ВКС не само не са задължителни за съдилищата, но и приетото в тях относно тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество следва да има ниска убедителна стойност.

12. Нещо повече, ако се приеме разрешението, възприето от ВКС в цитираните решения, това би означавало останалите съдилища да тълкуват закона в противоречие със закона (*contra legem*). Както дописването на закона от съда, така и тълкуването му *contra legem* са дейности, които съдът не следва да извършва, защото не той, а Народното събрание е законодателят в страната.

13. Още по-съществено е, че дописването на закона и тълкуването му *contra legem* от съда крият сериозни рискове за неговата независимост. Това е така, защото Народното събрание лесно може да приведе закона в съответствие с действителната си воля, особено при наличието на стабилно управляващо мнозинство, и така сериозно да накърни авторитета на съда, а по този начин и независимостта му (в същия смисъл вж. и **Neuberger, D., P. Riddle**. *The Power of Judges*, p. 31 (Haus Curiosities 2018)).

2. Историческото развитие на нормите за отнемане на незаконно имущество, свързани с тежестта на доказване на незаконността на имуществото

2.1. Действащият Закон за отнемане на имущество

14. До извода, че тежестта на доказване на незаконността на имуществото е за Комисията, се стига и при проследяването на историческото развитие на нормите, свързани с това. Законопроектът на действащия Закон за отнемане на имущество е достъпен в правноинформационната програма „Сиела“. В него нормите на чл. 1, ал. 1, т. 2, чл. 5, ал. 1, чл. 107, ал. 1–2 и чл. 156, ал. 4, т. 5 са идентични с тези, които Народното събрание окончателно е приело в закона. Същевременно в законопроекта липсват други норми, свързани с тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество.

15. Стенограмите от обсъжданията на законопроекта на действащия Закон за отнемане на имуществото също са достъпни в правноинформационната програма „Сиела“. На заседание на Комисията по правни въпроси от 19.10.2017 г. народният представител г-н Пенчо Милков е предложил да се прецизират текстовете, свързани с тежестта на доказване на незаконността на имуществото.⁴

16. Тогавашният председател на Комисията г-н Пламен Георгиев е отговорил, че тежестта на доказване не е обърната – т.е. ответникът да доказва законността на придобитото имущество, като това било гаранция за правата на нашите граждани, и българският закон не е предвиждал обърната доказателствена тежест, въпреки че закони на други страни са уреждали такава. Той се е позовал на Решение № 13 на Конституционния съд (най-вероятно е имал предвид Решение № 13/13.10.2012 г. по к. д. № 6/2012 г.).⁵

⁴ „Според мен сега е моментът, може би с прецизиране на разпоредбите, които Вие прилагате, много точно да се дефинира незаконността да докажеш. Аз съм водил процеси, преди да бъда народен представител, и когато беше за имущество от престъпна дейност, и когато е по сега действащия закон. Действително доказването в случаи, когато лицето не си е поставило за цел да събира доказателства за своята дейност, а има, пак казвам, много неформални сделки, които са валидни по нашето право, създава проблем. *Днес аз ще се радвам да изслушаме представителите, които са го работили, дали действително може да се оптимизира и законопроектът на правителството в тази посока.* Според мен е добре да се подкрепят и двата законопроекта, макар и да не вярвам това да стане, тъй като богатството на идеите ражда истината. Благодаря Ви.“

⁵ „Абсолютно излишно е да цитирам Решение № 13 на Конституционния съд може би, което се изказва за дейността на Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество. Законът е изцяло в съответствие с Конституцията на Република България, прекрасни мотиви и няма да ги чета отново. *Няма обърната доказателствена тежест, като изрично е записано в него: „доказателствената тежест е върху Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество“.* Това е само като реплика във връзка с това, че е конституционно-съобразна рамка на нашия закон и няма обърната доказателствена тежест, въпреки че в съответни закони в чужбина има обърната доказателствена тежест. Международният съд по правата на човека се изказва изрично по този повод, че в гражданското право е абсолютно допустимо да има обърната доказателствена тежест, но това е една от поредните гаранции за гражданите на Република България. Да, казвам, че в Решение № 13 пише“.

17. На последващо заседание на Комисията по правни въпроси на 6.12.2017 г., при разглеждането на второ четене на законопроекта, г-жа Грета Ганчева от „Антикорупционен фонд“ е поставила въпроса, че е била налице неяснота в чл. 5, ал. 1 от кого ще се установява незаконността на имуществото, а такава не е следвало да има, след като правото на собственост се е засягало с такъв интензитет.⁶ Отново г-н Пламен Георгиев е отговорил, че неяснота липсва.⁷

18. Впоследствие тежестта на доказване на незаконността на имуществото не е била обсъждана – нито в Комисията по правни въпроси, нито в пленарната зала, нито в указа на президента, с който е върнал закона за ново обсъждане в Народното събрание, нито в последвалите заседания на Комисията по правни въпроси и в пленарната зала (вж. стенограмите от заседанията на Комисията по правни въпроси от 7.12.2017 г. и 10.01.2018 г.⁸; пленарни заседания на 25.10.2017 г., 14.12.2017 г., 15.12.2017 г., 20.12.2017 г.; указа на президента).

⁶ „Във връзка с тази част от ал. 1, на която беше обърнато внимание преди малко, се страхуваме, че ще бъде налице една яснота да бъде установен от кого. В дебата тук става ясно, че такава неяснота е възможно да настъпи. Кой е органът, който ще установява? На този етап българското законодателство предвижда различни възможности за установяване на собственост, била тя движима, недвижима или каквото и да е друго имущество. В този случай обаче за мен остава една празнота, която е възможно да бъде запълвана при тълкуване и прилагане. *Считам, че Народното събрание, по-специално законодателният орган, не следва да оставя такава празнота, когато става дума за такъв силен интензитет, с който се обръща държавна власт по отношение на собствеността!*“

⁷ „На първо място искам да кажа, че няма абсолютно никаква празнота. *И в сега действащия закон органът, който установява дали едно имущество има законен източник, или не на етап на проверка, е към настоящия момент Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество, а впоследствие вече съдът преценява дали нейните заключения са правилни, или не.* Това е предпоставка за образуване на производство.“

⁸ Те може да бъдат открити на сайта на Народното събрание на <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/77820>.

2.2. Законопроектът и Законът за отнемане на имущество от 2012 година

19. Идентични на текстовете от действащия Закон за отнемане на имущество, свързани с тежестта на доказване на незаконния произход на имуществото, са били текстовете на Закона за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество (обн., ДВ бр. 38 от 18.05.2012 г.) (по-долу – Закон за отнемане на имущество от 2012 г.). Те са били:

– чл. 1, ал. 1 – „[с] този закон се уреждат условията и редът за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество“⁹;

– чл. 1, ал. 2 – „[з]а имущество по ал. 1 се смята имущество, за придобиването на което не е установен законен източник“¹⁰;

– чл. 21, ал. 1 и 2 – „(1) [к]омисията образува производство по този закон, когато може да се направи обосновано предположение, че дадено имущество е незаконно придобито. (2) Обосновано предположение е налице, когато след проверка се установи значително несъответствие в имуществото на проверяваното лице“¹¹;

– чл. 77, ал. 4, т. 5 – „[в] производството пред съда комисията представя доказателства за... други обстоятелства, които имат значение за изясняване произхода на имуществото и начина на придобиването му“¹².

⁹ Нормата е идентична на чл. 1, ал. 1, т. 2 от действащия Закон за отнемане на имущество – „[с] този закон се уреждат... условията и редът за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество...“.

¹⁰ Нормата е идентична на чл. 5, ал. 1 от действащия Закон за отнемане на имущество – „[з]а имущество по чл. 1, т. 2 се смята имуществото, за придобиването на което не е установен законен източник“.

¹¹ Нормата е идентична на чл. 107, ал. 1 и 2 от действащия Закон за отнемане на имущество – „(1) [к]омисията образува производство за отнемане на незаконно придобито имущество, когато може да се направи обосновано предположение, че дадено имущество е незаконно придобито. (2) Обосновано предположение е налице, когато след проверка се установи значително несъответствие в имуществото на проверяваното лице“.

¹² Нормата е идентична на чл. 156, ал. 4, т. 5 от действащия Закон за отнемане на имущество – „[в] производството пред съда Комисията представя доказателства за... други обстоятелства, които имат значение за изясняване произхода на имуществото и начина на придобиването му“.

20. Обсъжданията на нормите относно тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество при приемането на Закона за отнемане на имущество от 2012 г. са били много сериозни.¹³ Те са довели до съществени промени в първоначално внесеня законопроект. Затова точно тези промени в законопроекта могат да бъдат източник за извличане на волята на законодателя при приемането на Закона за отнемане на имущество от 2012 година. Поради липсата на такива обсъждания по отношение на тежестта на доказване при приемането на действащия Закон за отнемане на имущество може да се смята, че волята на законодателя при приемането на Закона за отнемане на имущество от 2012 г. несъмнено е преминала и в действащия закон.

21. Вносители на законопроекта за Закона за отнемане на имущество от 2012 г. са били осем народни представители. Нормите в него, свързани с тежестта на доказване относно незаконността на придобитото имущество, са били:

– чл. 1, ал. 1–2 – „[с] този закон се уреждат условията и редът за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито със средства, за които не е установен законен източник. (2) Имуществото по ал. 1 се установява посредством проверка на източниците и средствата на придобиването му“.

– чл. 21, ал. 1 – „[п]роизводство пред комисията се образува в предвидените в този закон случаи, в които може основателно да се предполага, че дадено имущество е придобито със средства, за които не е установен законен източник“.

– чл. 86, ал. 5, т. 6 – „[в] производството пред съда комисията представя доказателства за... други обстоятелства, които имат значение за изясняване произхода на имуществото и начина на придобиването му от проверяваното лице, от членовете на неговото семейство и от третите лица“;

¹³ Вж. изказванията на народните представители г-жа Мая Манолова в заседание на Комисията по правни въпроси от 2.02.2012 г. и в пленарната зала на 25.04. и 2.05.2012 г.; г-н Михаил Миков в заседание на Комисията по вътрешна сигурност и обществен ред на 1.02.2012 г., цитирано в доклада на г-н Красимир Ципов, изложен в пленарната зала на 16.02.2012 г.; и г-н Георги Терзийски в пленарната зала на 16.02.2012 г.

– чл. 86, ал. 6 – „[в]ъз основа на доказателствата по ал. 5 комисията установява наличието на обосновано предположение, че имуществото е придобито със средства, за които не е установен законен източник“;

– чл. 86, ал. 7 – „[в] съдебното производство ответникът установява, че имуществото е придобито от законен източник с всички допустими доказателствени средства“;

– чл. 89 – „[с]ъдът постановява отнемане на имущество в полза на държавата, ако придобиването на имуществото със средства, за които не е установен законен източник, е доказано с висока степен на вероятност от степента на доказване на противното“.

22. Най-съществените норми от законопроекта на Закона за отнемане на имущество от 2012 г. относно разпределянето на тежестта на доказване в съдебното производство са били чл. 86, ал. 6 и особено чл. 86, ал. 7 и чл. 89. Според вносителите на законопроекта тежестта на доказване се е разпределяла между Комисията и ответника по следния начин: „[к]омисията следва да установи наличието на значително несъответствие в имуществото на физическото лице или на юридическото лице, а ответникът следва да установи, че имуществото е придобито от законен източник с всички допустими доказателствени средства. Доказването от страна на Комисията на съответните обстоятелства трябва да превишава по степен доказването на ответната страна, за да се формира вътрешно убеждение на съда за отнемане на имуществото“ (мотивите към законопроекта и самият законопроект са достъпни в правноинформационната програма „Сиела“).

23. Следователно желанието на вносителите на законопроекта е било да се предвиди изключение от общото правило – че тежестта на доказване на неправомерността е за този, който я твърди – и тежестта на доказване на незаконния произход на имуществото да бъде прехвърлена от Комисията върху ответника, който да доказва неговия законен произход, ако Комисията е доказала несъответствие в имуществото. Това желание на вносителите обаче не е било подкрепено от Народното събрание. Това е така, защото, макар впоследствие чл. 86 от законопроекта да е станал чл. 77 от Закона за отнемане на имущество от 2012 г., от

него са отпаднали и ал. 6, и ал. 7 на чл. 86, и чл. 89, които са предвиждали прехвърлянето на ответника на тежестта на доказване на законността на придобитото имущество. Следователно законодателят не само не е приел, но е отхвърлил предложението на вносителите на законопроекта относно прехвърлянето върху ответника на тежестта на доказване, че е придобил законно имуществото, за което Комисията е била установила несъответствие.

2.3. Решение на Конституционния съд от 13/13.10.2012 г. по к. д. № 6/2012 г.

24. Историята на Закона за отнемане на имущество от 2012 г. не свършва с приемането му. Нормата на неговия чл. 1, ал. 2 е била оспорена пред Конституционния съд, като е било поискано да се установи, че тя противоречи на чл. 1 от Допълнителния протокол № 1 към Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи.¹⁴ По искането Конституционният съд е постановил решение № 13/13.10.2012 г. по к. д. № 6/2012 г. В него съдът е приел, че чл. 1, ал. 2 от Закона за отнемане на имущество не противоречи на чл. 1 от Допълнителния протокол № 1.

25. В мотивите си към решението Конституционният съд е разсъждавал относно тежестта на доказване. Той е приел, че „[н]яма никакво основание да се отхвърли идеята на законодателя, че посочената категория факти и обстоятелства могат да бъдат доказани в един състезателен граждански процес. Ако на тази основа се установи значително несъответствие, което не може да бъде оправдано със законните източници за забогатяване, остава логичното заключение, че произходът на забогатяването е незаконен. От приетото от Конституционния съд следва, че установи ли Комисията значително несъответствие, това означава, че имуществото е незаконно придобито, което прехвърля на

¹⁴ „Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право. Предходните разпоредби не накръняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.“

ответника тежестта на доказване, че той е придобил имуществото законно.

26. С тези мотиви Конституционният съд е изтъквал не целта на законодателя обаче, а желанието на вносителите на законопроекта за Закона за отнемане на имущество от 2012 година. Това напълно проличава при сравняването на мотивите на вносителите с мотивите на Конституционния съд (вж. по-горе § 22 и 25).

27. Установен принцип е, че изключенията от правилата се уреждат *изрично* (решения на ВКС: Р. № 96–2020–I по т. д. № 2436/2018 г.; Р. № 28–2013–I по гр. д. № 677/2012 г.; Р. № 7–2012–III по гр. д. № 456/2011 г.; Р. № 292–2011–IV по гр. д. № 1220/2010 г.). Ако в случая законодателят действително е целял да предвиди изключение от правило – че тежестта на доказване на неправомерността е за този, който я твърди, защо не го е направил *изрично*? Още по-съществено – защо законодателят не само не е предвидил *изрично* такова изключение, но не е приел и предложения текст на чл. 86, ал. 7 от законопроекта, който е предвиждал това изключение? Единственият възможен разумен отговор е, че законодателят не е целял да уреди това изключение.

28. Следователно тълкуването на Конституционния съд е *contra legem*, т.е. той е приел резултат, различен от този, постановен от законодателя.

Недопустимо е съдилищата да тълкуват законите *contra legem* (Решение на ВКС № 167–2017–I по т. д. № 12/2017 г.). Още по-съществено – както тълкуването *contra legem*, така и дописването на закона е законодателна дейност, а в практиката си самият Конституционен съд многократно е приемал, че е извън компетентността му да законодателства (1. решения на КС: № 8/01.09.2005 г. по к. д. № 7/2005 г.; № 4/21.06.1994 г. по к. д. № 8/1994 г.; 2. определения на КС: № 4/14.08.2007 г. по к. д. № 9/2007 г.; № 1/26.01.2006 г. по к. д. № 10/2005 г.; № 4/21.07.1994 г. по к. д. № 5/1994 г.). Ето защо в мотивите си към решение № 13/13.10.2012 г. относно тежестта на доказване за установяването на незаконността на имуществото Конституционният съд е излязъл извън компетентността си. Затова съдилищата не само не са длъжни, но и не трябва да следват в тази им част

мотивите на Решение № 13/13.10.2012 г. на Конституционния съд.

3. Сравнителноправни бележки

29. Сравнителноправният преглед е ограничен само до наличната информация в интернет. Проучването имаше за цел да изясни съществува ли в сравнителноправен аспект уредба на отнемането на незаконно придобито имущество, която предвижда ответникът да доказва законността на придобиването на имуществото, и ако съществува, дали това е предвидено с *изрична норма*.

30. Две са основните разработки относно отнемането на незаконно придобито имущество, които са достъпни онлайн. По-новата е: **Dornbierer, A.** Illicit Enrichment. A Guide to Laws Targeting Unexplained Wealth (Basel Institute on Governance, 2021).¹⁵ По-старата е: **Rue, J. P.** Ulrich Sieber (ed.). Non-Conviction-Based Confiscation in Europe (Duncker & Humblot, 2015).¹⁶ Ясни отговори на поставените въпроси дава първата разработка.

31. В книгата си Андрию Дорнбирер е обобщил, че в държавите, изследвани от него, съществуват три модела относно разпределението на тежестта на доказване. Първият модел е държавата да носи тежестта на доказване както за несъответствието на имуществото, така и за незаконния произход на имуществото, за което е установила несъответствие. Вторият модел е държавата да носи тежестта на доказване за несъответствието на имуществото, а както държавата, така и ответникът да носят тежестта на доказване, че имуществото е придобито незаконно/съответно законно. Третият модел е държавата да носи тежестта на доказване за наличието на несъответствието, а ответникът да носи тежестта на доказване за това, че е придобил законно имуществото, за което е установено несъответствие (**Dornbierer, A.** Op. cit., 93–94).

¹⁵ Достъпна на: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2022-03/Illicit_Enrichment_Main-Text-PDF.pdf.

¹⁶ Достъпна на: https://pure.mpg.de/rest/items/item_2499325_6/component/file_3081806/content.

32. Особено съществено и относимо към основния въпрос на настоящата статия обаче е, че и във втория и в третия модел авторът е установил, че законодателят чрез *изрична норма* е възложил тежестта на доказване на ответника, че е придобил законно имущество, за което е било установено несъответствие (пак там). Такава *изрична норма* нашият законодател не е предвидил. Затова следва да се приеме, че по действащия Закон за отнемане на имущество, а и по този от 2012 г. тежестта на доказване на законността на имуществото не е за ответника, а за държавата, т.е. за Комисията.

33. Ако се върнем отново към законодателната история на отнемането на незаконно придобито имущество и сравним законопроекта и Закона за отнемане на имущество от 2012 г. с трите описани модела, ще установим, че ясно се откроява желанието на вносителите да използват втория модел (вж. по-горе, § 21–22, 31). Това желание обаче не е било подкрепено от законодателя и той е възприел първия модел (вж. по-горе, § 19, 3 и 31). В подкрепа на това е и заявеното от г-н Анастас Анастасов на заседанието от 4.04.2012 г. на Комисията по вътрешна сигурност и обществен ред, чийто председател е бил (авторът притежава копие от стенограмата).¹⁷

¹⁷ „Чл. 89. Има предложения на господин Бисеров. Сега, тук една презумпция, която е чужда на нашето право, конкретно, не взехме решение, затова предлагам на комисията да го решим въпроса. Текстът е:

„Съдът постановява отнемане на имущество в полза на държавата, ако придобиването на имуществото със средства, за които не е установен законен източник, е доказано с по-висока степен на вероятност от степента на доказване на противното“.

Когато коментирахме този текст и с колегите, и с други наши уважавани колеги, само ще ви прочета накратко едно становище по този чл. 89. *Колегите, които го коментираха от Софийския университет, твърдят, че това е един от текстовете, който е в противоречие на чл. 17 от Конституцията.*

Разпоредбата на чл. 89 утвърждава доказателствен стандарт за отнемане на имущество, който е доста по-нисък от традиционния у нас. Стандартът „превес на доказателствата“ изисква повече от 50% вероятност, а за българската правна система е типичен стандартът „вътрешно убеждение“, чиято субективна страна се определя като твърда и непоколебима увереност.

34. Андрю Дорнбирер разглежда също въпроса какво доказване следва да проведе държавата и съответно ответникът. Докато доказването за държавата относно наличието на несъответствие е винаги „извън разумно съмнение“ (beyond reasonable doubt), доказването от ответника на законността на придобитото имущество е винаги „с по-голяма вероятност“ (on the balance of probabilities или preponderance of evidence). Първият стандарт на доказване е близък до нашето пълно доказване. Вторият стандарт на доказване обаче е по-лек, но и непознат на нашия граждански процес, а е

При нашия доказателствен стандарт става дума за вероятност, клоняща към 100%. Този стандарт е традиционен у нас при постановяване на всички стабилни, влизащи в законна сила съдебни актове, дори и при нищожен материален интерес. *Налице е и опасението, че този текст ще бъде атакуван в Конституционния съд и при всяка вероятност даже и ще отпадне.*

Всъщност това е практиката в англосаксонската правна система като степен на вероятност на доказване. *Според мен, колеги, така или иначе тук има предложения и на г-н Бисеров, на г-н Гяуров, на г-н Чукарски, а предложението на Димо Гяуров и Мартин Димитров е текстът на чл. 89 да отпадне.*

Лично аз за себе си казвам, не можахме с колегите да направим хипотеза или вариант, или някаква редакция на този текст, който да съответства на идеята на закон. В края на краищата, след като има един граждански процес, и то тристепенен, триинстанционен, според мен съдът знае как ще приложи закона на базата на събраните доказателства. Дали вие ще спечелите, или лицето ще го отхвърли...

Редакцията на г-н Бисеров е много хубава, но ако я приемем, той променя изцяло възможността да се прилага самият закон, защото отпадне ли с „по-висока степен на вероятност“ от системата за доказване на противното, ние изписваме нещо, което по принцип би трябвало да е доказано. То законът е такъв, общият.

Така, предлагам всъщност, колеги, направо ви казвам, да подкрепим предложението на Гяуров и Димитров и чл. 89 да отпадне. Преценката е наша.

Така, подлагам на гласуване направените предложения по чл. 89 на г-н Бисеров. 1 „за“, 4 „против“, останалите се въздържат.

Предложението на Димо Гяуров и Мартин Димитров текстът на чл. 89 да отпадне. 19 „за“.

Предложението на г-н Чукарски. 1 „за“, 4 „против“, останалите се въздържат. Не е подкрепено. Тоест чл. 89 по решение на комисията се отхвърля.“

характерен за гражданските процеси на страните от англо-американския правен кръг.

35. Ако се приеме, че тежестта на доказване на законността на имуществото е за ответника, то следвайки нашите правила за доказване, защото законодателят не е предвидил нищо различно, ответникът би следвало да докаже това пълно, т.е. напълно да убеди съда, че е придобил имуществото законно (стандарт, близък до „извън разумното съмнение“). Андрю Дорнбирер обаче не е установил за ответника да е бил предвиден такъв тежък стандарт на доказване в нито една от страните, които е изследвал. Българският законодател не би стигнал до тази абсурдна крайност, без да предвиди съответни гаранции за защита на ответника, каквито са били предвидени в страните, прилагащи втория и третия модел (за предвидените гаранции вж. **Dornbierer, A.** Op. cit., 70–71). Затова следва да се приеме, че тежестта е за Комисията да докаже, че ответникът е придобил незаконно имуществото, за което тя е установила несъответствие.

36. Възможно ли е пълното доказване от Комисията, че ответникът е придобил имуществото незаконно, да бъде смекчено при наличието на определени факти? По принцип това би било възможно – например, ако източниците на законни доходи на ответника са точно определени, каквото са тези на съдии, прокурори и др.¹⁸ Дори за тези случаи обаче законодателят чрез изрична норма следва да е овластил съдилищата да извършват подобна преценка. В действащия Закон за отнемане на имущество такава норма няма.

37. За законодателя са съществували, а и съществуват и други подходи:

– да оправомощи Комисията с много сериозни разследващи функции;

– с изрично правило да предвиди по-лек стандарт на доказване за Комисията;

– с изрично правило и при определени условия, доказани от Комисията, да прехвърли на ответника тежестта на доказване на

¹⁸ Подобен случай е бил предмет на дело на ЕСПЧ – *Gogitidze and others v. Georgia*.

законността на притежаваното имущество, като предвиди по-лек стандарт на доказване. Законодателят обаче е този, който следва да прецени как да подходи (а не съдилищата), като отчита поне: целта, която си поставя; средствата за ефективното ѝ постигане; защитата на основните права на гражданите.

III. Заключение

38. Статията изследва правните норми относно тежестта на доказване на незаконността на имуществото на действащия Закон за отнемане на имущество, историческото им развитие, предлага сравнителноправен преглед на подобни норми, за да установи, че Комисията носи тежестта на доказване на незаконността на придобитото имущество. Това беше направено, за да се провокира дискусия в правната общност; да се даде друг поглед при правоприлагането на тези норми; да се предизвика законодателят да поеме отговорност и изрично да уреди този въпрос. Времето ще покаже дали целта е постигната.